

БУДДИСТСЬКА ЕКОНОМІКА: ВИБІР МІЖ МАТЕРІАЛЬНОЮ ТА ТРАДИЦІЙНОЮ ДУХОВНІСТЮ

Актуальність теми дослідження. Чи дійсно технічний прогрес без врахування релігійних і духовних цінностей приносить прийнятні результати? Ми більше не можемо вибирати між «сучасним зростанням» і «традиційним застоєм». Нам потрібно знайти правильну дорогу розвитку, Серединний Шлях між безрозсудністю матеріалізму і нерухомістю традиційного суспільства. Головним для буддизму не є вибір між економічними зростанням і традиційною стагнацією бізнесу, а вибір своєрідного «середнього шляху», «проміжної економіки» між матеріальною забезпеченістю та традиційною духовністю.

Мета дослідження. Дослідити проблему вибору між матеріальною забезпеченістю та традиційною духовністю, завдання дослідження: порівняти матеріальну забезпеченість та традиційну духовність в буддистській економіці; вивчити проблему вибору на основі буддистської економіки.

Об'єкт дослідження. Знайти правильний концепції, які об'єднують і практицизм заходу і духовність сходу.

Предмет дослідження. Суть матеріальної забезпеченості та традиційної духовності. У наш час надзвичайно актуальною є проблема формування духовних цінностей. Суспільство зацікавлене, щоб держава забезпечила йому необхідні умови для правильного духовного життя. Адже духовна культура підносить свідомість особистості до саморозвитку. Духовність дарує людині енергію, насаду, здатність усвідомлення себе як індивідуальності. Та жорстокі умови теперішнього світу часто не дають змоги людині розкрити себе повністю. Щодня людям приходится ходити на роботу не для того, щоби принести користь іншим чи внести свою частинку задля розвитку рідної країни, не для спілкування з іншими членами суспільства, а задля збагачення. Ринкові умови ставлять фірми чи підприємства у непросту конкуренцію, яка інколи приводить до неморальних методів дії [2, с. 126]. Ще з епохи Стародавнього світу існує така проблема, яка з плином часу стає все складнішою. Для вирішення її у Буддизм дуже поширений у країнах Далекого Сходу, Південної і Південно-Східної Азії. В країнах СНД ця релігія поширена серед бурятів і калмиків. Буддистська економіка ґрунтується на простоті й відсутності будь-якого примусу. Для європейського бізнесмена буддистський спосіб життя здається чудом через дивовижну раціональність його моделі: винятково малі витрати і задовільні результати. Головним для буддизму є не вибір між економічним зростанням і традиційною стагнацією бізнесу, а вибір своєрідного «середнього шляху», «проміжної економіки» між матеріальною забезпеченістю та традиційною духовністю. В основі буддистської економіки, як і в основі проміжної, спрощеної технології, лежить виробництво товарів з місцевих матеріалів і для місцевого споживання. Чи дійсно технічний прогрес без врахування релігійних і духовних цінностей приносить прийнятні результати? Ми більше не можемо вибирати між «сучасним зростанням» і «традиційним застоєм». Нам потрібно знайти правильну дорогу розвитку, Серединний Шлях між безрозсудністю матеріалізму і нерухомістю традиційного суспільства [2, с. 108-112]. «Правильний спосіб життя» – одна з доброчесностей Благородного Шляху Будди. А оскільки економіка – наука про правильне облаштування домашнього господарства, зрозуміло, що повинна існувати «буддистська» економіка. Країни, що сповідують буддизм, не приховують бажання залучитися вірними своїй спадщині. Так, наприклад, Бірма заявляє: «Сучасна Бірма не бачить протиріччя між релігійними цінностями і економічним прогресом. Духовна чистота і матеріальне благополуччя зовсім не виключають, а, швидше, доповнюють одне одного». Або: «Ми спроможні успішно поєднувати релігійні й духовні цінності нашої спадщини з перевагами сучасних технологій». Або ще: «Наш священний обов'язок – привести устремління у відповідність з вірою. І ми його виконаємо». Не дивлячись на ці заяви, буддистські країни вважають, що планування економічного розвитку має ґрунтуватися на законах західної економічної теорії. З точки зору буддизму, призначення праці найважливіше. По-перше, надати людині можливість користуватися і розвивати свої здібності; по-друге, допомогти їй здолати свій егоїзм через роботу над загальним завданням з іншими людьми; по-третє, виробництво необхідних для гідного життя товарів і послуг. З точки зору буддистського економіста існує чітка відмінність між двома способами механізації [4, с. 126-178]. Перший примножує силу і здібності людини, а другий замінює людську працю машинною і перетворює працівника на слугу бездушної машинерії. З буддистської точки зору, ставити товар вище за людину, а споживання – вище за творчу діяльність – означає перевернути все з ніг на голову. Адже тоді виходить, що продукту праці приділяється більше уваги, чим самому працівникові, а це капітуляція перед силами зла. Для буддистського економічного планування на першому плані має стояти забезпечення повної зайнятості не для досягнення найбільшого обсягу виробництва, але лише ради забезпечення роботою тих, хто потребує її («на стороні»), за межами домашнього господарства. Таким чином, основний принцип буддистської економіки – простота і ненасильство. З точки зору економіки, буддистський спосіб життя на диво розумний: найскромніших засобів вистачає для досягнення повного благополуччя. Одне слово, буддистська економіка прагне максимально задовольнити потреби шляхом оптимального вжитку, тоді як західна наука орієнтована на максимальний вжиток за допомогою оптимального виробництва. Вочевидь, що нескінченна гонка за максимальним вжитком вимагає величезних зусиль і засобів, тоді як підтримка способу життя, націленого на оптимальний вжиток, куди менш витратна [2, с. 376-480]. З точки зору буддистської економіки, виробництво з місцевих ресурсів для місцевих потреб є найбільш раціональним економічним устроєм. Українцям безрозсудно залежати від імпорту з далеких країн і в той же час виробляти товари для продажу невідомо кому на іншому кінці планети. Така торгівля виправдана лише у виняткових випадках і в невеликому обсязі. Західний економіст, напевно, погодиться, що далека дорога від будинку на роботу і назад (і вжиток великої кількості транспортних послуг), означає швидше незручність, ніж високий рівень життя. Так само, буддистський економіст стверджує, що розрахунок на віддалені ресурси для задоволення місцевих потреб – свідчення не благополуччя, а економічної неефективності. Західні економісти часто розглядають збільшення об'ємів вантажних перевезень на душу населення як показник економічного прогресу, тоді як ті ж дані для буддистського економіста означають украй небажане погіршення структури вжитку. Ще одна принципова відмінність буддистської економіки від західної – у ставленні до використання природних ресурсів. Бертран де Жувенель, видатний французький філософ і політолог, охарактеризував «західну людину» таким чином (такий опис добре личить і західному економістові): Людська праця для нього, мабуть, єдина стаття витрат. Йому наплювати на марнотратне використання корисних копалин, і, що набагато гірше, йому все одно, скільки живих істот він знищив. Він не усвідомлює те, що людське життя – частина природи, сукупності мільйонів видів живих істот. Світом правлять міста, мешканці яких відрізані від усіх форм життя, за винятком людської, і ніяк не можуть відчувати себе частиною природи. В результаті цивілізація рубає гілку, на якій сидить, зокрема, отруюючи воду і хижачки знищуючи ліси. Учення ж Будди заохочує шанобливе і ненасильницьке відношення до всього живого і, особливо, до дерев. Раз на декілька років кожному послідовникові Будди слід садити дерево і приглядати за ним, поки воно не окрипне. Буддистський економіст без зусиль покаже, що дотримання цього правила всіма приведе до високих темпів не залежного ні від якої іноземної допомоги справжнього економічного розвитку. Розвал економіки країн Південно-Східної Азії і інших частин світу багато в чому пояснюється ганебною недбалістю і байдужим ставленням до дерев. Книга британського вченого, статистика в теоретика економіки Е.Ф.Шумахера, що вийшла в 1973 році і отримала назву «Краса в малому: економіка яка має значення для людей», висвітлює саме це коло питань. Одне з найбільш переконливих есе в книзі зветься «Буддистська економіка» і застосовує духовні принципи і моральні цілі до питання досягнення багатства. Шумахер пише:

«Правильний спосіб життя - це одне з головних вимог восьмеричного шляху порятунку в буддизмі. Тому в даному контексті має сенс говорити про буддистську економіку «. «Духовне здоров'я і матеріальне благополуччя не протилежні одна одній: навпаки, вони тісно пов'язані один з одним». Автор продовжує, що «традиційна західна економіка вже давно прийшла в глухий кут, слідуючи кореневого помилці, що речі багато дорожче, ніж люди, а творча, творча активність менш цінна, ніж споживання». Шумахер вважає, що феномен буддистської економіки може сприяти зміні економіки розвинених країн на основі вибору середнього шляху. У його роботі високо оцінений «Середній Шлях між безглуздя матеріалізму і нерухомістю традиційного суспільства», властивий буддизму, і як найважливіше завдання (в тому числі для західного суспільства) він бачить необхідність знайти «правильний спосіб життя» [5, с. 352-368]. Ернст Фріц Шумахер зазначає: «... західний економіст розглядає «працю», або роботу, як неминуче зло. Для працедавця це просто пункт у графі «витрати», а тому, чим меншими будуть витрати на оплату праці, тим краще (якщо вже не можна зовсім їх позбутися, наприклад за допомогою автоматизації виробництва). З точки зору робітника, праця - це прикра незручність, адже працювати - означає жертвувати вільним часом і комфортом. Заробітна плата служить своєрідною компенсацією цієї жертви. Виходить, що працедавцеві в ідеалі хотілося б налагодити виробництво без робочих, тоді як мрія кожного працівника - отримувати дохід і при цьому не працювати». Можна відкинути вищесказане як дуже довгостроковий прогноз, але це не допоможе відповісти на запитання: чи дійсно технічний прогрес без врахування релігійних і духовних цінностей приносить прийнятні результати? Адже для більшості населення наслідки такого розвитку просто руйнівні: розвал економіки села, зростання безробіття в місті й селі, зростання міського пролетаріату, обділеного і матеріальною, і духовною поживою. Однак найвище соціальне становище в буддистському суспільстві займає не бізнесмен, а людина, що заглиблюється в себе, займається самоспогляданням буддистського «сяядо»: перед ним падають ниць і власник фабрики, і університетський професор, і міністр. Буддизм на практиці гальмує ріст національної буржуазії, майнове розшарування сільських жителів, пролетаризацію їх низів, поповнення найманої армії праці.

Висновок. Буддизм, зміг вдало поєднати духовно-релігійні постулати з економікою. Буддистські економічні ідеї гуманізують систему жорстоких стосунків конкуренції на ринку. Віровчення дає поради щодо правильного підходу до праці та здобуття матеріального збагачення людини, беручи до уваги її потреби та необхідні для неї умови. Дивлячись на те, що відбувається в світі, і замислюючись над тим, що нас чекає в майбутньому, моя порада навіть тим, хто вірить, що економічне зростання важливіше будь-яких духовних або релігійних цінностей: вивчіть буддистську економіку. Адже ми більше не можемо вибирати між «сучасним зростанням» і «традиційним застоєм». Нам потрібно знайти правильну дорогу розвитку, Середній Шлях між безрозсудністю матеріалізму і нерухомістю традиційного суспільства, тобто, іншими словами, знайти правильний спосіб життя.

Література

1. Возний К. Ретроспектива економічної думки: Економічні вчення буддизму // Вісник ТНЕУ. - №1. - 2010. - С.128
2. Гурик М. І., Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Філософські проблеми державного управління. Навч. посібник. Тернопіль. - Економічна думка, 2010. - 126 с.
3. Уланов М. С., Уланова Г. В. Э. Ф. Шумахер и концепция буддийской экономики // Вестник Калмыцкого университета. - 2014. - № 3(23). - С. 108-112.
4. Шумахер Э. Ф. Малое прекрасно. Экономика, в которой люди имеют значение = Small Is Beautiful: A Study of Economics As If People Mattered / Пер. с англ. и примеч. Д. О. Аронсона. - М.: Изд. дом ВШЭ, 2012. - 352 с. - (Социальная теория). - ISBN 978-5-7598-0822-0.
5. Шумахер Э. Ф. Малое прекрасно: экономика для человека. Карта для заблудившихся = Small Is Beautiful: A Study of Economics As If People Mattered. A Guide for the Perplexed / Пер. с англ. Л. и И. Шарашкиных. - РСПИ, 2007. Архивировано 20 октября 2016 года.